

MONIKA FONBERG-BROCZEK, DOROTA SAWILSKA-RAUTENSTRAUCH, BOŻENA WINDYGA, HALINA ŚCIEŻYŃSKA, MAŁGORZATA JĘDRA, PAWEŁ BADOWSKI, BOGUMIŁA URBANEK-KARŁOWSKA

ZAWARTOŚĆ HISTAMINY I TYRAMINY W ZALEŻNOŚCI OD JAKOŚCI MIKROBIOLOGICZNEJ ŚLEDZI SOLONYCH, PRZECHOWYWANYCH W RÓŻNYCH TEMPERATURACH

HISTAMINE AND TYRAMINE CONTENT DEPENDING ON MICROBIOLOGICAL QUALITY OF SALTED HERRINGS STORED AT DIFFERENT TEMPERATURES

Zakład Badania Żywności i Przedmiotów Użytku
Państwowy Zakład Higieny
00-791 Warszawa, ul. Chocimska 24
Kierownik: doc. dr hab. K. Karłowski

Zbadano 26 próbek śledzi solonych, pochodzących z rynku warszawskiego. Śledzie w zalewie o wysokiej zawartości soli przechowywano przez 21 dni, a płaty śledziowe nisko-solone przez 42 dni, w temperaturze 4°C i 22°C. Oznaczano zawartość amin biogennych – histaminy i tyraminy oraz poziom zanieczyszczeń mikrobiologicznych.

W próbkach śledzi nisko-solonych poziom histaminy wzrastał do 35 mg/kg a poziom tyraminy aż do 318 mg/kg. Wzrost zawartości amin był proporcjonalny do okresu przechowywania. W czasie przechowywania tych próbek nastąpił wzrost mikroflory tlenowej do 10⁶/g. W próbkach śledzi wysoko-solonych nie zaobserwowano zwiększenia zawartości amin ani zmian jakości mikrobiologicznej w czasie ich przechowywania.

WSTĘP

Spośród amin biogennych występujących w środkach spożywczych histamina najczęściej jest wymieniana jako ta, która może powodować zachorowania lub zatrucia pokarmowe. Może ona powstawać w rybach w wyniku aktywności enzymatycznej bakterii produkujących oksydazę diaminową [2], głównie takich, jak *Proteus*, *Enterobacter*, *Klebsiella*, *Salmonella*, *Clostridium*, enterokoki i bakterie kwasu mlekowego. Obok histaminy w rybach występują inne aminy biogenne takie jak tyramina, putrescyna, kadaweryna, spermina i spermidyna [15]. Uważa się, że aminy te zwiększają toksyczność histaminy [12], albo też mogą same być czynnikami etiologicznymi zatruć pokarmowych. Z danych piśmiennictwa wynika, że zawartość amin biogennych zależy od aktywności enzymów bakteryjnych [3, 4, 9, 16, 25, 28] oraz od warunków przechowywania ryb, głównie temperatury [1, 14, 18]. Wyższa temperatura przechowywania sprzyja rozwojowi drobnoustrojów oraz przyspiesza procesy autolizy tkanki mięśniowej ryb, a w związku z tym może być przyczyną wzrostu zawartości amin biogennych.

W Unii Europejskiej zawartość histaminy przyjęto jako wskaźnik świeżości i jakości surowca rybnego. Zgodnie z Dyrektywą Unii Europejskiej Nr 91/493/EEC [5] średni poziom histaminy w 9 próbkach pobranych z partii ryb surowych lub konserw rybnych nie może przekraczać 100 mg/kg produktu a zawartość histaminy w zakresie od 100 do 200 mg/kg może występować w dwóch próbkach, natomiast w żadnej próbce poziom ten nie może przekraczać 200 mg/kg produktu. W przypadku produktów rybnych fermentowanych przyjęto graniczną wartość dwukrotnie wyższą (200–400 mg/kg). Podobne wymagania dla śledzi solonych zostały zaproponowane przez Komisję Kodeksu Żywnościowego na 24 sesji Komitetu ds. Ryb i Przetworów Rybnych w Genewie w roku 2000. Wyżej wymienione dokumenty nie uwzględniają zawartości tyraminy i innych amin biogennych [13].

Celem pracy było zbadanie jakości mikrobiologicznej śledzi solonych, pobranych z rynku warszawskiego, przechowywanych w solankach o różnej zawartości soli, z jednoczesnym oznaczeniem w tych próbkach zawartości histaminy i tyraminy.

MATERIAŁ I METODY

Próbki śledzi wysoko-solonych (12 próbek całych śledzi w zalewie) – o zawartości soli w mięsie powyżej 14% – pobrano z rynku, patroszono a następnie przechowywano w solance o zawartości soli 26% przez 1, 2 i 3 tygodnie, w temperaturze 4°C lub temperaturze pokojowej wahającej się w zakresie 20–25°C, średnio 22°C.

Próbki śledzi nisko-solonych (14 próbek płatów śledziowych bez skóry, w zalewie) – zawartości soli w mięsie 6%, przetrzymywano w solance o zawartości soli 16%, przez 1, 4 i 6 tygodni.

Poziom zanieczyszczeń mikrobiologicznych oznaczano metodami obowiązującymi w badaniu produktów rybnych, zgodnie z odpowiednimi normami metodycznymi ISO i POLONAIIS [10, 11, 19, 20, 21, 22]. Ogólną liczbę drobnoustrojów tlenowych mezofilnych oznaczono na agarze wzbogaconym, liczbę bakterii z grupy coli na pożywce VRBL, enterokoki na pożywce *Slanetza* i *Bartley'a* oraz bakterie kwaszące na pożywce MRS o pH 5,7.

Oznaczanie zawartości amin wykonywano metodami spektrofotometrycznymi: histaminy po oczyszczeniu ekstraktu i reakcji sprzęgania z aldehydem ortoftalowym (OPT) wg metody AOAC [23], zgodnej z PN 90-A-86786 [6, 7] i tyraminy wg metody *Vidal Carou*, z własną modyfikacją, po oczyszczeniu na kolumnie i przeprowadzeniu reakcji z 2-nitrozo-beta-naftolem [8, 27].

Biegłość laboratorium w zakresie metody spektrofotometrycznej AOAC została sprawdzona w 2002 r. w badaniach międzynarodowych w systemie FAPAS (Food Analysis Performance Assessment Scheme, Sand Hutton, UK).

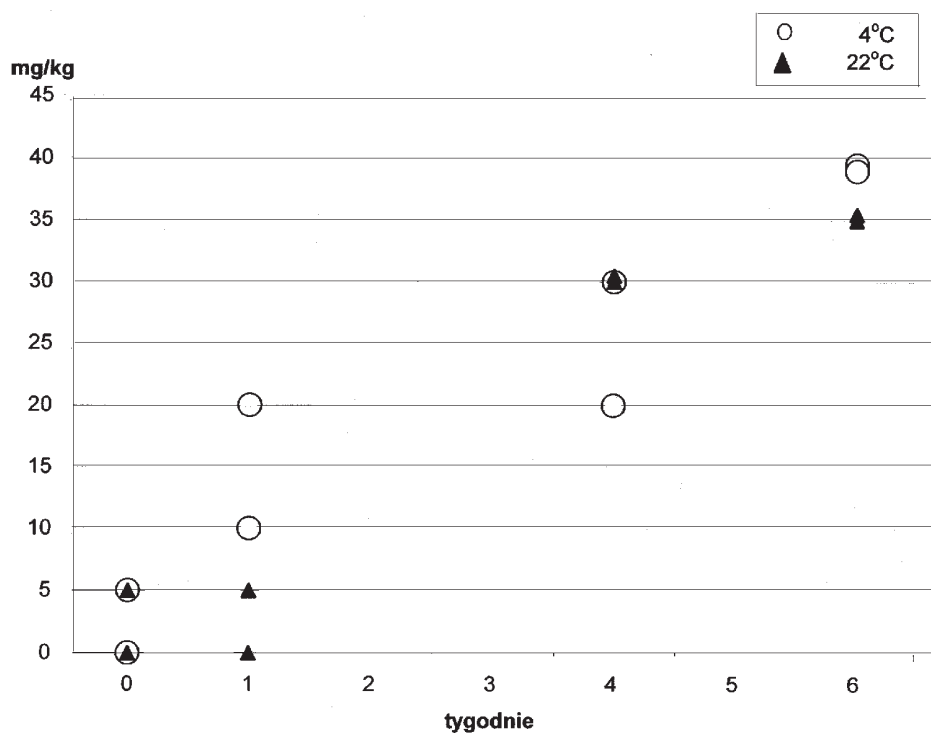
WYNIKI I ICH OMÓWIENIE

Wyniki oznaczeń w próbkach śledzi wysoko-solonych zebrano w tabeli I. W próbkach pobranych z rynku stwierdzono obecność mikroflory mezofilnej na poziomie $5,3 \times 10^2$ i $7,6 \times 10^3$ /g. W próbkach przechowywanych do 3 tygodni w temperaturze 4°C i 22°C, ogólna liczba drobnoustrojów była zbliżona do tych wartości, nieznaczny wzrost – do $2,8 \times 10^4$ /g zaobserwowano po 3 tygodniach. Podobne tendencje stwierdzono w przypadku zanieczyszczenia mikroflorą psychrofilną, utrzymującą się w granicach $1,3 \times 10^2$ – $8,4 \times 10^3$ /g. W żadnej próbce nie wykryto bakterii z grupy *coli*, enterokoków i bakterii kwaszących.

Oznaczone w tych próbkach poziomy amin były niskie i wynosiły od 7,0 do 22,0 mg/kg histaminy i od 0 do 20,0 mg/kg tyraminy.

Tabela I.

Wyniki badania śledzi nisko-solonych przedstawiono w tabeli II. W płatach śledziowych przechowywanych w zalewie o mniejszej, w porównaniu z grupą poprzednią, zawartości soli, niezależnie od temperatury przechowywania, już po 1 tygodniu stwierdzono wzrost mikroflory tlenowej do poziomu od 10^5 do 10^6 /g. Poziom ten z nieznacznymi wahaniami utrzymał się we wszystkich dłużej przechowywanych próbkach. Niższa temperatura w niewielkim stopniu hamowała wzrost bakterii. Po 4 i 6 tygodniach przechowywania w temp. 4°C zaobserwowano w próbkach wzrost mikroflory psychrofilnej do poziomu 10^5 – 10^6 /g, a po upływie 6 tygodnia przechowywania w temp. 22°C – nieznaczny wzrost liczby bakterii z grupy *coli*. Bakterii tych nie wykryto w żadnej próbce przechowywanej w temperaturze 4°C . W pobranych próbkach śledzi nisko-solonych, w przeciwieństwie do wysoko-solonych, stwierdzono obecność bakterii kwaszących, w ilości $1,4 \times 10^3$ i $9,0 \times 10^3$ /g. W próbkach przechowywanych w temperaturze 22°C obserwowano tendencję do zwiększenia liczby tych bakterii nawet do $3,5 \times 10^5$.

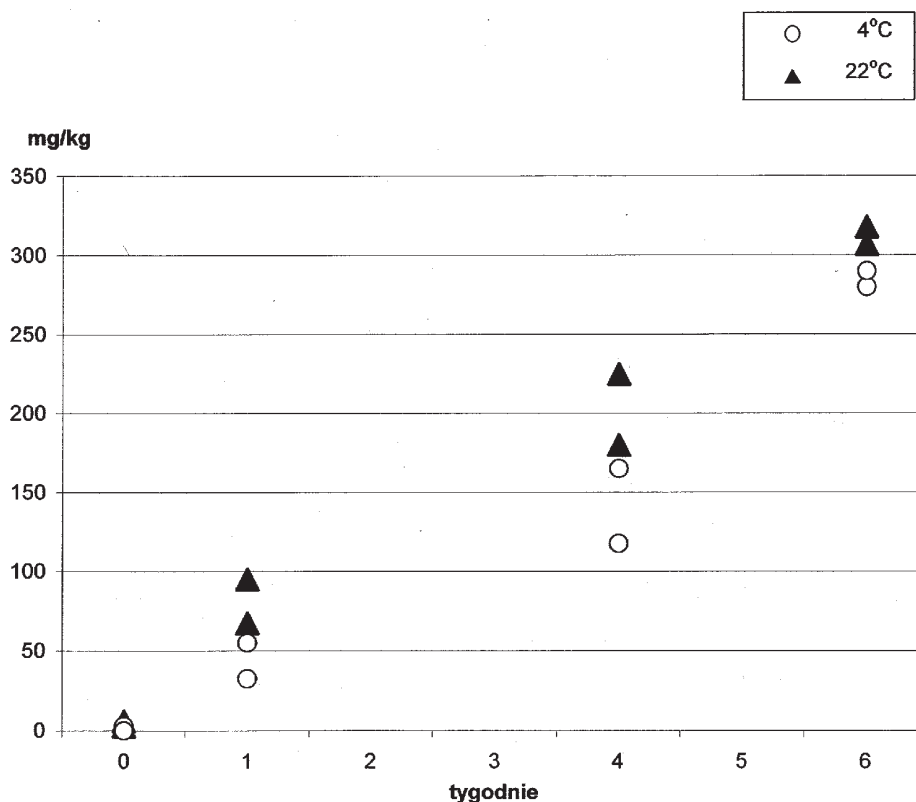

Ryc. 1. Wzrost zawartości histaminy w śledziach nisko-solonych w zależności od czasu i temperatury przechowywania.

Low-salted herrings – histamine content dependent on period and temperature of storage.

Zawartość amin w śledziach nisko-solonych przechowywanych w solance zwiększyła się, osiągając maksymalne poziomy: histaminy – 39 mg/kg, tyraminy – 318 mg/kg. Różnice w zawartości amin w próbkach przechowywanych 1, 4 i 6 tygodni w tempera-

Tabela II.

Ryc. 2. Wzrost zawartości tyraminy w śledziach nisko-solonych w zależności od czasu i temperatury przechowywania.

Low-salted herrings – tyramine content dependent on period and temperature of storage.

turze pokojowej lub 4°C przedstawiono na rycinach 1 i 2. Zarówno w przypadku histaminy (ryc. 1) jak i tyraminy (ryc. 2) poziom amin w próbce był proporcjonalny do czasu jej przechowywania. Znaczna różnica temperatury przechowywania nie spowodowała wyraźnych różnic w narastaniu zawartości amin.

Jednocześnie, w miarę upływu czasu przechowywania wzrastała też ogólna liczba drobnoustrojów, przy czym w śledziach nisko-solonych był to wzrost bardzo szybki, już po tygodniu liczebność mezofili była taka jak w śledziach wysoko-solonych po upływie 3 tygodni. Wyniki badań wskazują, że poziom amin może mieć związek ze stopniem zanieczyszczenia mikrobiologicznego, zależność taka była wyraźna szczególnie w przypadku tyraminy. Uzyskane wyniki nie pozwoliły jednak łączyć wzrostu zawartości amin z żadną z badanych grup bakterii.

Podobną korelację między wzrostem liczby bakterii a poziomem tyraminy w płatach śledziowych nisko-solonych zaobserwowali *Nieper* i *Stockemer* [17]. Autorzy ci stwierdzili, że zawartość tyraminy w śledziach nisko-solonych, gotowych do spożycia typu

matias i typu skandynawskiego przekraczała pod koniec okresu przydatności spożycia 700 mg/kg.

Wysoka zawartość histaminy w spożywanych rybach była wielokrotnie odnotowana jako przyczyna zatruc pokarmowych, toteż ustawodawstwo wielu krajów określa jej maksymalną, dopuszczalną zawartość w produktach rybnych. W żadnej z badanych próbek zawartość histaminy nie przekraczała dopuszczalnego w kraju poziomu 200 mg/kg [24].

Zawartość tyraminy wynosząca 200 mg/kg środka spożywczego może także, jak wynika z piśmiennictwa [26], wywołać niekorzystne objawy: bóle głowy, migreny, niebezpieczny wzrost ciśnienia krwi, szczególnie u osób wrażliwych lub przyjmujących leki z grupy inhibitorów MAO.

W związku z obserwowanym w prezentowanych badaniach wzrostem poziomu tyraminy w śledziach nisko-solonych, który pod koniec okresu przechowywania (6 tygodni) przekraczał 300 mg/kg produktu oraz sugerowanym przez licznych autorów wzmocnieniem przez tę aminę działania histaminy, wydaje się celowe oznaczanie obu tych amin w rybach i przetworach rybnych, ze szczególnym uwzględnieniem śledzi nisko-solonych w końcowym okresie ich przydatności do spożycia.

WNIOSKI

1. Śledzie przechowywane w solance o zawartości soli 26% zachowały dobrą jakość mikrobiologiczną nawet w temperaturze pokojowej. Poziom amin w tych rybach nie zwiększył się.

2. Solanka o zawartości soli 16% nie zabezpieczyła śledzi przed gwałtownym zwiększeniem liczby bakterii, które nastąpiło w ciągu tygodnia przechowywania, zarówno w temperaturze 22°C jak i 4°C. Zawartość amin w tych śledziach zwiększyła się proporcjonalnie do długości okresu przechowywania.

3. Uzyskane wyniki wykazują, że poziom tyraminy w przechowywanych przez 4 tygodnie śledziach nisko-solonych przekroczył 200 mg/kg, co wskazuje na celowość badań jej obecności w rybach i przetworach rybnych.

M. Fonberg-Broczek, D. Sawilska-Rautenstrauch, B. Windyga,
H. Ścieżyńska, M. Jędra, P. Badowski, B. Urbanek-Karłowska

HISTAMINE AND TYRAMINE CONTENT DEPENDING ON MICROBIOLOGICAL QUALITY OF SALTED HERRINGS STORED AT DIFFERENT TEMPERATURE

Summary

Twenty six samples of salted herring from Warsaw food market were analyzed. Herrings in high-salted brine (with 26% content of salt) were stored for 21 days at temperature of 4°C and 22°C; low-salted (16% content of salt in brine) herring were stored for 42 days at temperature of 4°C and 22°C. Microbiological contamination level was assessed by standard methods for fish products, and biogenic amines – histamine and tyramine content by spectrofluorometric methods.

There was no level change of both amines in high-salted herrings. Significant increase of tyramine content was observed in low-salted samples, depending on the time of storage. The highest level of tyramine up to 318 mg/kg – was observed after 6 weeks of storage. Histamine content increased in low-salted samples up to 35 mg/kg during the period of storage.

Aerobic microflora in the amount up to 10^6 /g was detected during storage of low-salted samples. Such level changes were not observed in high-salted herring samples.

PIŚMIENNICTWO

1. Ben-Gigirey B., Vieites Baptista de Souza J.M., Villa T.G., Barris-Velasquez J.: Changes in biogenic amines and microbiological analysis in albacore (*Thunnus alalunga*) muscle during frozen storage. *J. Food Prot.* 1998, 61, 608.
2. Beutling D., Peconek J.: Eigenschaften halophiler Bakterien, isoliert von Slazheringen. *Archiv. für Lebensmittelhygiene* 46, 25–48, 36.
3. Bouverette P., Male K.B., Loung J.H.T., Gibbs B.F.: Amperometric biosensor for diamine using diamine oxide purified from porcine kidney. *Enz. Micr. Technol.* 1996, 20, 32.
4. Draisci R., Marchiafova C.A., Palleschi L.A.R., Covalli S.: Biogenic amines in semipreserved anchovies as affected by processing. *Int. J. Food Sci.* 1999, 11, 347.
5. Dyrektywa UE Nr 91/493/EEC, Council Directive of 22 July Laying down the health condition for the production and the placing on the market of fishery products; (c) 1996 The Commission of the European Communities.
6. Fonberg-Broczek M., Windyga B., Kozłowski J., Sawilska-Rautenstrauch D., Kahl S.: Oznaczenie histaminy w konserwach rybnych metodą spektrofluorometryczną. *Roczn. PZH* 1988, 39, 226.
7. Fonberg-Broczek M., Sawilska-Rautenstrauch D., Windyga B.: Oznaczenie histaminy w konserwach rybnych metodą fluorometryczną, przy użyciu aparatu Spekol 10. *Roczn. PZH* 1991, 42, 65.
8. Fonberg-Broczek M., Sawilska-Rautenstrauch D.: Zawartość histaminy i tyraminy w serach dojrzewających. *Roczn. PZH* 1995, 46, 243.
9. Halasz A., Barath A., Simon-Sarkadi A., Holzapfel W.: Biogenic amines and their production by microorganisms in food. *Trend Food Sci.* 1994, 5, 42.
10. ISO 6730; 1995 Microbiology. Enumeration of Colony – forming units of psychrotrophic microorganisms – colony count technique at 6.5°C.
11. ISO 4832, 1991 Microbiology. General guidance for the enumeration of coliforms – Colony count technique.
12. Jędra M.: Wpływ podawania histaminy na aktywność oksydazy dwuaminowej w nerkach i poziom histaminy w moczu. *Roczn. PZH* 1989, 43, 277.
13. Joint FAO/WHO Food Standards Programme Codex Alimentarius Commission, Twenty-fourth Session, Geneva 2–7 July 2000, Alinorm 01/18.
14. Koutsoumanis K., Lampropoulou K., Nychas G.J.E.: Biogenic amines and sensory changes associated with the microbial flora of Mediterranean gilt – head sea bream (*Sporus aurata*) stored aerobically at 0.8 and 15 degree C. *J. Food Prot.* 1999, 62, 398.
15. Lebedziński A., Lamperczyk H., Ganowiak Z., Eller K.I.: Differences in biogenic amine in fish obtained from commercial sources. *Z. Lebens. Unt. Forsch.* 1991, 192, 240.
16. Leuschner R.G.K., Hammes W.P.: Formation of biogenic amine in mayonnaise, hering and tuna fish salad by lactobacilli. *Int. J. Food Sci. Nutr.* 1999, 50, 159.
17. Nieper L., Stockemer J.: Zum Verderb von Heringsfilets nach Matjesart unter besonderer Berücksichtigung der Bildung biogener Amine. *Archiv. Lebens.* 46, 3, 66–67, 3.
18. Peconek J., Szczawiński J., Fonberg-Broczek M., Sawilska-Rautenstrauch D., Windyga B.: Rola bakterii halofilnych w procesie dekarboksylacji histydyny w rybach solonych. *Roczn. PZH* 1997, 48, 139.
19. PN-89/A-86730. Ryby i przetwory rybne. Badania mikrobiologiczne.
20. PN-A-82055–17; 1997: Mięso i przetwory mięsne. Badania mikrobiologiczne. Oznaczenie liczby bakterii kwasu mlekowego.

21. PN-A-82055-7; 1994: Mięso i przetwory mięsne. Badania mikrobiologiczne. Wykrywanie obecności i oznaczanie liczby enterokoków.
22. PN-A-82055-6; 1994 Mięso i przetwory mięsne. Badania mikrobiologiczne. Oznaczanie ogólnej liczby drobnoustrojów.
23. *Rogers P.L., Staruszkiewicz W.*: Gas chromatographic method for putrescine and cadaverine in canned tuna and mahimahi and fluorometric method for histamine (Minor Modification of AOAC Official Method 977.13). Collaborative Study. *J. AOAC Int.* 1997, 80, 591.
24. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dn. 27.12.2000 r. w sprawie wykazu dopuszczalnych ilości substancji dodatkowych i innych substancji obcych dodawanych do środków spożywczych lub używek, a także zanieczyszczeń, które mogą znajdować się w środkach spożywczych lub używkach (Dz.U.RP z dn. 5.02.2001 r. Nr 9, poz. 72).
25. *Shin H. Kim, Givery B., Barris-Velazquez J., Price R.J., Haejung A.*: Histamine and biogenic amine production by *Morganella morganii* isolated from temperature abused albacore. *J. Food Prot.* 2000, 63, 244.
26. *Stratton J.E., Rovert V., Taylor S.*: biogenic amines in cheese and other fermented foods. A review. *J. Food Prot.* 1991, 54, 460.
27. *Vidal-Carou M.C., Colony Salcedo R., Marine-Font A.*: Histamine and tyramine in Spanish wines: relationship with total sulfur dioxide level, volatile acidity and malo-lactic fermentation intensity. *Food Chem.* 1990, 35, 217.
28. *Yatsunami K., Echigo T.*: Studies on halotolerant and halophilic histamine-forming bacteria. III. Changes in the number of halotolerant histamine forming bacteria and contents of non-volatile amines in sardine meat with addition of NaCl. *Bull. Jap. Soc. Fish* 1993, 59, 123.

Otrzymano: 2002.04.02